

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutusohjelma

Tuula Sallinen

YLEINEN EDUNVALVONTA JA SEN VAIKUTUKSET PÄÄMIEHEN
ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUTEEN

Opinnäytetyö
Maaliskuu 2013

OPINNÄYTETYÖ
Maaliskuu 2013
Liiketalouden koulutusohjelma

Karjalankatu 3
80200 JOENSUU
(013) 260 6800

Tekijä
Tuula Sallinen

Nimeke
Yleinen edunvalvonta ja sen vaikutukset päämiehen itsemääräämisoikeuteen

Tiivistelmä

Yleinen edunvalvonta on kuulunut vuodesta 2009 lähtien valtion oikeusaputoimistojen järjestämäksi palveluksi. Pohjois-Karjalan oikeusaputoimiston yleisen edunvalvonnan tehtävänä on huolehtia edunvalvontaan määrättyjen päämiesten asioista. Henkilölle voidaan määrätä edunvalvoja, jos tämän kyky taloudellisten asioiden hoitamisessa ja omaisuuteen liittyvässä päätöksenteossa on heikentynyt sairauden, vanhuuden tai poissaolon vuoksi siinä määrin, että hänen omaisuutensa on vaarassa.

Opinnäytetyössäni tutkin Pohjois-Karjalan oikeusaputoimiston yleisen edunvalvonnan käytänteitä päämiesten asioiden hoidossa ja sitä kuinka edunvalvonta vaikuttaa päämiehen perusoikeuksiin ja erityisesti itsemääräämisoikeuteen. Tutkimus oli laadullinen ja toteutettiin teemahaastatteluilla Pohjois-Karjalan oikeusaputoimiston yleisen edunvalvonnan henkilöstölle. Itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan ihmisen oikeutta määrätä omasta elämästään, olinpaikastaan, yksityisyydestään ja omaisuudestaan. Edunvalvonta ei lähtökohtaisesti vaikuta henkilön itsemääräämisoikeuteen, vaikkakin edunvalvojalla on kuitenkin kelpoisuus tehdä päämiehen puolesta oikeudellisesti päteviä oikeustoimia ilman päämiehen suostumusta.

Tutkimuksessani selvisi, että vaikka päämiehen itsemääräämisoikeus ei toteudu sellaisenaan edunvalvontaan määräämisen jälkeen, edunvalvojan tulee päätöksenteossa ottaa päämiehen mielipide huomioon tai ainakin järjestää päämiehelle mahdollisuus tulla kuuluksi. Koska edunvalvojan hallussa olevalle pankkitilille ohjataan päämiehen tulot ja muut suuremmat rahavarat, rajoittaa se yksistään päämiehen itsemääräämisoikeutta käyttää varojaan haluamallaan tavalla. Edunvalvojan on turvattava, että päämiehen elämistä, asumista ja terveydenhoitoa koskevat menot tulee ajallaan maksettua ja siitä yli jäävät rahavarat on käytettävä mahdollisuuksien mukaan päämiehen hyväksi.

Kieli
suomi

Sivuja 32
Liitteet 1
Liitesivumäärä 1

Asiasanat
opinnäytetyö, yleinen edunvalvonta, itsemääräämisoikeus, laadullinen tutkimus

THESIS
March 2013
Degree Programme in Business
Karjalankatu 3
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
(013) 260 6800

Author
Tuula Sallinen

Title
Public Guardianship and Its Effects on Clients' Self-Determination

Abstract

Public Guardianship has been part of services of the Public Legal Aid Office since 2009. The task of North Karelia Public Guardianship is to take care of the financial matters of those clients who have a guardian. The guardian may be needed if person is incapable of taking care of his financial affairs because of illness, old age or absence and if his/her property is at risk.

This thesis studies the practices of North Karelia Public Legal Aid Offices in managing clients' financial affairs and how guardianship influences to the clients basic rights and particularly their self-determination. The study is qualitative and it was carried out by theme interviews to the personnel of the North Karelia Public Legal Aid Office. Self-determination means the human right of an individual to decide for his/her own life, place of residence, privacy and property. Guardianship does not influence the person's self-determination though the guardian has the right to take judicial transactions on behalf of the client without the his/her consent.

It was concluded that client's self-determination is not fully realized after the guardian is appointed. Nonetheless, the guardian must listen to the client's opinion or arrange for him an opportunity to be heard in decision making. The client's self-determination is restricted because of the client's income and property are held by the guardian. The guardian must guarantee that the client's living and health care costs are paid on time and the rest of his/her money is used for the benefit of the client.

Language
Finnish

Pages 32
Appendices 1
Pages of Appendices 1

Keywords
thesis, public guardianship, self-determination, a qualitative study

Sisältö

1	Johdanto	5
1.1	Tausta ja tarkoitus	5
1.2	Menetelmälliset valinnat.....	7
2	Edunvalvonta Suomessa	9
2.1	Edunvalvonnan historia.....	9
2.2	Edunvalvonta ja edunvalvojan määrääminen	12
2.2.1	Toimintakelpoisuuden rajoittaminen	15
2.2.2	Vajaavaltaiseksi julistaminen	16
2.3	Edunvalvojan tehtävät.....	16
2.4	Edunvalvojan tehtävän rajoitukset	19
2.5	Edunvalvontavaltuutus.....	19
2.6	Edunvalvontavaltuutuksen sisältö	21
3	Itsemääräämisoikeus	22
3.1	Perusoikeudet.....	22
3.2	Itsemääräämisoikeuden suhde edunvalvontaan	23
4	Haastattelun tulokset	25
4.1	Edunvalvonta Pohjois-Karjalan oikeusaputoimiston yleisessä edunvalvonnassa.....	25
4.2	Päämiehen vaikutusmahdollisuudet käytännössä	27
5	Pohdinta.....	29
	Lähteet.....	31

Liitteet

Liite 1   Haastattelurunko

1 Johdanto

1.1 Tausta ja tarkoitus

Yleinen edunvalvonta kuuluu holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä annetun lain (575/2008) 1. §:n mukaan valtion oikeusaputoimistojen järjestettäväksi sellaisille henkilöille, jotka eivät holhoustoimilain (442/1999) 1. §:n perusteella kykene huolehtimaan taloudellisista asioistaan. Suomessa oli vuonna 2011 noin 34000 henkilöä, joille asioiden hoitajaksi on määrätty yleinen edunvalvoja (Valtionvarainministeriö 2013). Osa henkilöille määrätystä edunvalvojistista on yksityisiä, ja osa yleisiä edunvalvoja. Henkilöä, jolle on määrätty edunvalvoja, kutsutaan päämieheksi.

Ennen vuoden 1999 holhoustoimilain voimaantuloa käytettiin käsitteitä holhous, holhottava, holhouksenalainen, uskottu mies ja holhooja kuvaamaan holhousjärjestelmän eri osapuolia. Holhottavaksi julistaminen tarkoitti sitä, että henkilöltä puuttui oikeus määrätä omista taloudellisista asioistaan ja tehdä itseään sitovia oikeustoimia eli käytännössä henkilö oli vajaavaltainen. Aikojen kuluessa pyrittiin muuttamaan holhousta kevyempään muotoon ja vuoden 1983 holhouslain muutoksen myötä henkilölle määrättiin ensisijaisesti uskottu mies hoitamaan taloudellisia asioita. Holhottavaksi julistamisesta tuli näin ollen toissijainen holhouksen muoto. Uskotun miehen määrääminen henkilölle tarkoitti käytännössä sitä, että henkilöllä säilyi oikeustoimikelpoisuus uskotun miehen rinnalla. (HE 146/1998.)

Hallituksen esityksessä (146/1998) holhouslainsäädännön uudistamiseksi todettiin holhousjärjestelmän kaipaavan lisää vaihtoehtoja uskotun miehen määräämisen ja holhouksenalaisiksi julistamisen rinnalle. Edellä mainituilla holhouksen muodoilla ei ollut olemassa välimuotoa, jolla voisi yksittäistapauksissa turvata henkilön oikeus sitä liikaa kuitenkaan rajoittamatta.

Nykyisen edunvalvontajärjestelmän ja holhoustoimilain (442/1999) mukaan henkilölle määrätään edunvalvoja, jos hänen asioitaan ei pysty järjestämään

muulla tavoin. Edunvalvojan määrääminen on lievin edunvalvontamuoto, joka ei rajoita päämiehen oikeustoimikelpoisuutta ja suurin osa edunvalvojan määräämispäätöksistä koskee päämiehen taloudellisten asioiden hoitoa. Edunvalvojan tehtävänä on holhustoimilain (442/1999) mukaan tukea ja valvoa päämiehen etuja sekä turvata taloudellinen tilanne. Edunvalvojan tehtäväksi voidaan myös määrätä päätöksenteko päämiehen henkilöä koskevissa asioissa. Lisäksi päämiehen toimintakelpoisuutta voidaan rajoittaa siltä osin kuin on tarpeellista ja äärimmäisessä tapauksessa henkilö voidaan julistaa vajaavaltaiseksi.

Itsemääräämisoikeus ei ole Suomen perustuslakiin sisältyvä käsite mutta se on käytännössä ihmisten perusoikeuksien perustana. Itsemääräämisoikeus tarkoittaa henkilön vapautta määrätä itse omista asioistaan. Vaikka henkilölle määrätään edunvalvoja, se ei lähtökohtaisesti holhustoimilain (442/1999) 14. §:n mukaan vaikuta päämiehen oikeustoimikelpoisuuteen ja oikeuteen päättää omaisuuteen liittyvistä asioista. Kuitenkin edunvalvojalla on myös holhustoimilain (442/1999) 29. §:n perusteella kelpoisuus edustaa päämiestä taloudellisissa asioissa ja tehdä päämiehen puolesta oikeudellisesti päteviä oikeustoimia.

Opinnäytetyön aiheen valintaan vaikutti työelämälähtöisyys, koska suoritin opintoihini kuuluvan työharjoittelujakson silloisen Joensuun oikeusaputoimiston yleisessä edunvalvonnassa, joka 1.1.2012 nimenmuutoksen myötä vaihtui Pohjois-Karjalan oikeusaputoimiston yleiseksi edunvalvonnaksi. Harjoitteluni aikana tutustuin monipuolisesti yleisen edunvalvonnan työtehtäviin ja sain paljon kokemusta siitä, kuinka päämiesten taloudellisia asioita hoidetaan yleisessä edunvalvonnassa. Opinnäytetyöni oli tarkoitus selvittää, miten päämies voi itse käytännössä vaikuttaa edunvalvojan tehtävään ja millaiset mahdollisuudet päämiehellä on päättää taloudellisten asioidensa hoitoon liittyvissä asioissa ja tahtoon tehdä oikeustoimia edunvalvonnasta huolimatta. Tutkimukseni käsittelee aihetta yleisen edunvalvonnan näkökulmasta.

1.2 Menetelmälliset valinnat

Laadulliseen tutkimukseen kerätään aineistoa todellisesta elämästä. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää tutkimuksesta saatua aineistoa ja tulkita sitä sellaisesta näkökulmasta, jota pidetään tutkimuksen kannalta olennaisena. Aineiston keruussa on otettava näkökulma huomioon, että saatua aineistoa pystytään tulkitsemaan tarkoituksenmukaisella tavalla. Kuitenkin aineiston keruussa on myös tärkeää saada laajasti tietoa, jotta aineistoa voidaan tarkastella mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 160.)

Laadullisessa tutkimuksessa käytetään aineistonkeruumenetelmänä hyvin usein haastattelua, kyselyä, havainnointia ja muuta olemassa olevaa perusteltua tietoa. Tutkimusta ei tarvitse välttämättä jäsentää kovin tarkkaan, koska se voi tutkimuksesta riippuen antaa vapaammat kädet tutkimuksen etenemisestä ja saatu tutkimusaineisto voi olla paljon monipuolisempaa ja antaa tutkijalle enemmän näkökulmaa tutkimukseen. Toisaalta tutkijan täytyy pitää huolta siitä, ettei aineisto ole liian rönsyilevää tai laajaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71.)

Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä antaa sekä tutkijalle että haastateltavalle vapauksia esittää tarkentavia kysymyksiä ja haastatteluissa kerättävän tiedon määrä on yleensä laajempi kuin esimerkiksi kyselyssä. Tutkija pystyy myös paremmin havainnoimaan haastateltavan mielialoja ja arvioimaan tuloksia yksilöllisemmin. Haastattelu voidaan toteuttaa lomakehaastattelulla, teema-haastattelulla tai syvähaastattelulla, joista lomakehaastattelua pidetään yleensä kvantitatiivisen tutkimusaineiston keruumuotona. Teema- ja syvähaastattelu ovat melko lähellä toisiaan, vaikkakin teemahaastattelu etenee johdonmukaisemmin kuin syvähaastattelu. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72–76.)

Teemahaastattelua kutsutaan myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi. Haastattelutyypin ominaisuuksiin kuuluu, ettei haastattelukysymyksiä tarvitse esittää määrättyssä järjestyksessä eikä sanamuodon tarvitse olla ehdoton. Kuitenkin tutkimuksen tavoitteen saavuttamiseksi on tärkeää pysyä aiheessa, ja haastat-

telijan tulee tiedostaa läpi haastattelun, mikä on olennaista tutkimuksen kannalta. (Hirsijärvi & Hurme 2010, 47–48.)

Haastattelun Pohjois-Karjalan oikeusaputoimiston yleisen edunvalvonnan edunvalvoja. Haastattelun tarkoituksena oli selvittää, kuinka päämiehen taloudellisia asioita käytännössä hoidetaan yleisessä edunvalvonnassa ja kuinka edunvalvonta vaikuttaa päämiehen perusoikeuksien, ja erityisesti itsemääräämisoikeuden toteutumiseen. Toteutin haastattelut yksilöllisinä teemahaastatteluin. Tavoitteenani oli saada keskustelunomainen haastattelu, jonka teemana on päämiehen itsemääräämisoikeus. Haastattelut äänitettiin.

Tutkimuksen aineisto perustuu sekä lainopilliseen tutkimukseen että laadulliseen tutkimukseen. Lainopillisen osuuden aineisto koostuu tutkimuksen kannalta olennaisista laeista, lakeihin perustuvista ja syventävästä kirjallisuudesta, erilaisista asiantuntijoiden artikkeleista sekä oikeustapauksista. Laadullisen tutkimuksen aineisto tulee yleisille edunvalvojille tekemistäni haastatteluista ja tulee täydentämään lainopillisen tutkimuksen aineistoa.

Haastattelututkimuksen aineiston analyysi alkaa usein jo haastattelutilanteessa, koska haastattelijä ollessaan vuorovaikutuksessa haastateltavien kanssa pystyy havainnoimaan aineistoa heti sellaisenaan ja voi reagoida esimerkiksi saamaansa aineistoon esittämällä lisäkysymyksiä. Haastattelusta saatua aineistoa verrataan ennalta tiedettyyn sekä mahdolliseen teoriaan. Haastattelun aineistoa voidaan kuvailla, luokitella, yhdistellä ja tulkita. Aineiston analyysi etenee yleensä kokonaisuudesta osiin ja osien luokitteluun ja yhdistelyyn ja sitten takaisin kokonaisuuteen ja tulkintaan. (Hirsijärvi & Hurme 2010, 136, 143–151.)

Tarkoituksenani on verrata haastatteluista saamaani aineistoa teoreettiseen aineistoon, eli tässä tapauksessa lainopilliseen aineistoon. Tavoitteenani on saada aineistoista toisiaan täydentäviä jolloin analysointi on johdonmukaista. Analysointi haastatteluvaiheessa toisaalta edesauttaa tutkimuksen kannalta epäolennaisen tiedon karsimiseen sekä toisaalta auttaa pyrkimään olennaisen tiedon saavuttamiseen. Toinen vaihe analyysissä on haastattelun purkaminen ja litterointi, jonka jälkeen haastattelusta saatuja aineistoja verrataan teoreettiseen

aineistoon. Aineistoa verrataan myös tutkimuksen tarkoitukseen eli siihen mitä olen lähtenyt tutkimuksessa tavoittelemaan ja mitä tutkimuksella olen saavuttanut.

2 Edunvalvonta Suomessa

2.1 Edunvalvonnan historia

Holhousjärjestelmä on peräisin 1200–1300 -luvulta. Silloisissa maakuntalaeissa oli säädetty, että holhouksenalaisina pidettiin alaikäisiä, naimattomia naisia ja heikkomielisiä. Holhoojana oli yleensä lähin isänpuoleinen sukulainen, naista ei lastensa holhoojaksi määrätty perheen isän kuoltua ilman isänpuoleisten sukulaisten suostumusta. Naisella oli yleensä edusmies, joka päätti naisen omaisuudesta täysi-ikäisyydestä huolimatta. Edusmies oli joko naisen isä tai aviomies. Holhousjärjestelmässä korostui erityisesti siihen aikaan arvossa ollut maaomistus, jonka haluttiin pysyvän suvun hallinnassa. Holhooja pystyi esteettä nauttimaan holhottavan omaisuudesta, koska tilivelvollisuutta holhoojalla ei ollut eikä holhottavalla mahdollisuutta vaikuttaa omaisuuteensa. Holhottavina olivat käytännössä sellaiset, joilla oli omistuksessaan maata tai muuta huomattavaa varallisuutta. Varattomat jäivät käytännössä holhousjärjestelmän ulkopuolelle, eikä heidän asioitaan kukaan juuri hoitanut. (Roiko-Jokela 2006, 34–38, 50.)

Holhottavan asemaa heikennettiin 1600-luvulla, ja naisten asemaa erityisesti luokittelemalla kaikki naiset vajaavaltaisiksi, ja heidän asemaansa lapsen omaisuuden hoidossa tiukennettiin. Kuitenkin holhous asetettiin julkisen valvonnan piiriin ja holhottavan etu oli ensisijaista holhoojaan nähden, sekä holhottavan omaisuudelle oli saatava tuottoa. Holhoojalle asetettiin myös kelpoisuusvaatimus, mikä sitten vähensi ihmisten halukkuutta toimia holhoojana. (Roiko-Jokela 2006, 39–44.)

Vuonna 1734 holhoussäädöksiin lisättiin kelpoisuus määrätä holhooja heikkomieliselle ja tuhlaajalle. Naisia pidettiin vajaavaltaisiin verrattavina, ja heillä tuli

edelleen olla holhooja tai edusmies. Holhoojan vastuuta holhottavan omaisuuden hoidosta lisättiin ja holhooja määrättiin tekemään tili joka kolmas vuosi. Tilin tarkastajina olivat holhottavan sukulaiset. Vasta 1800-luvun puolivälissä naisten asema alkoi yhteiskunnassa muuttua. Syntyi naisasianliikkeitä, jotka vaativat samoja oikeuksia naisille kuin miehillä siihen aikaan oli. Naiset alkoivat saada oikeuden määrätä itse hankkimastaan omaisuudesta ja päättää itse puolisoitaan. Lisäksi kehittyvä teollisuus loi työpaikkoja myös naisille. (Roiko-Jokela 2006, 45-48, 52-53.)

Holhouslaki asetettiin vuonna 1898. Sen tarkoituksena oli lisätä viranomaisvalvontaa ja vähentää holhoojan itsenäistä toimivaltaa. Kunnissa toimivat holhouslautakunnat ja alioikeudet muodostivat holhousjärjestelmän, jossa alioikeus toimi ylimpänä valvovana viranomaisena ja holhouslautakunta holhousasioiden valmistelijana alioikeuksille ja tilien tarkastajina. Holhouslain mukaan holhoojan toimivaltaa rajoitettiin tiettyjen holhottavan omaisuuteen kohdistuvien oikeustointien osalta. Kiinteistön myynti holhottavan puolesta tuli luvanvaraiseksi oikeustoimeksi. Uskottujen miesten määrääminen holhottavien tueksi yleistyi holhouslain myötä poikkeuksellisissa tilanteissa. Erityisesti alaikäisille määrättiin uskottu mies valvomaan alaikäisen oikeuksia perinnönjakoon liittyvissä asioissa. (Roiko-Jokela 2006, 56-57.)

Holhoojaksi edelleen määrättiin sukulainen. Naisten aseman kehittyessä 1900-luvun alkupuolella mahdollistui naisen määrääminen alaikäisten lastensa holhoojaksi isän kuoltua ilman että naisen rinnalle määrättiin miespuolinen apuholhooja. Avioliittolain (234/1929) voimaantulo mahdollisti avioeron myöntämisen alioikeuksille, ja erityisesti naisten kohdalla se tarkoitti vapautumista edusmiehen pakollisuudesta ja mahdollisuutta saada lastensa huoltajuus avioerotilanteessa. (Roiko-Jokela 2006, 64, 76.)

Varattomat jäivät pitkään holhousjärjestelmän ulkopuolelle, ainoastaan kuntien järjestämä köyhäinhoito huolehti heidän asioistaan. Ennen sosiaaliturvan kehittymistä holhoojan tehtävänä oli omaisuuden ja taloudellisten asioiden hoitamisen lisäksi huolehtia holhottavan hoidollisista tarpeista. Terveystuon kehittymisen vähensi sellaisten holhosten määrää, jotka perustuivat holhottavan

hoidon ja huolenpidon järjestämiseen ja holhouksessa korostui omaisuuden ja taloudellisten asioiden hoito. (Roiko-Jokela 2006, 74–75.) Sosiaaliturvaa alettiin kehittää 1920-30 -luvulla, jolloin asetettiin voimaan äitiysavustuslain ja tapaturmavakuutuslain ohella ansiosidonnainen kansaneläkelaki. Sotien jälkeen paine sosiaaliturvan kehittämiseksi korostui, sillä sodassa vammautuneita, orvoksi jääneitä ja uudelleen asutettavia oli autettava. Lapsilisäjärjestelmä kehitettiin vuonna 1948 ja vuonna 1956 tuli voimaan huoltoapulaki, joka salli sosiaalivakuutuksen myöntämisen myös pienituloisille elämisen ja terveydenhuollon turvaamiseksi. Samoihin aikoihin kansaneläkelaki muutettiin ansiosidonnaisuudesta valtion varoista maksettavaksi etuudeksi. (Niemelä, Salminen 2006, 10–11.)

Huoltoapulain 52 §:n mukaan kunnallisen mielisairaalan potilaat kuuluivat suoraan huoltolautakunnan holhoukseen. Kyseinen pykälä kumottiin vuonna 1971, jolloin virkaholhousjärjestelmä otettiin käyttöön. Ensimmäistä kertaa holhoojaksi voitiin määrätä ulkopuolinen kunnan virkaholhooja tilanteessa, jossa holhottavalle ei saatu muutoin holhoojaa. Virkaholhousjärjestelmä mahdollisti vähävaraisten holhoukseen määräämisen, kun aikaisemmin he olivat jääneet kokonaan holhousjärjestelmän ulkopuolelle. Nopeasti virkaholhoojan määräämisestä holhottavalle tuli suositumpi vaihtoehto sukulaiseen nähden. (Roiko-Jokela 2006, 78, 80.)

Vuonna 1984 tuli voimaan laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983). Lain tarkoituksena oli erottaa holhouslaista lapsen huoltoon ja henkilökohtaisiin asioihin liittyvät asiat. Samana vuonna uskotun miehen määräämisestä tuli ensisijainen holhoojaan nähden. Hallituksen esityksessä (146/1998) korostetaan ihmisoikeuksien merkitystä ja lievimmän mahdollisen edunvalvontamuodon valitsemista. Osatekijänä on saattanut olla perusoikeuksien uudistus vuonna 1995, jolloin perusoikeudet saatiin ensimmäisen kerran Suomen hallitusmuotoon (969/1995) yhtenäisenä pakettina. Hallituksen eduskunnalle antaman perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta tehdyn esityksen (309/1993) mukaan perusoikeuksien säätelyyn on tuonut painetta kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kehittyminen.

Viimeisin suurin lakimuutos holhoustoimessa oli holhoustoimilain (442/1999) voimaan tuleminen. Se kumosi vuonna 1898 säädetyn holhouslain kokonaan, ja uudisti merkittävästi holhoustoimen rakennetta. Termeistä holhooja ja holhottava luovuttiin kokonaan ja uskotun miehen tilalle tuli termi edunvalvoja. Edunvalvontaan määrättyä henkilöä alettiin kutsua päämieheksi ja kyseistä nimitystä käytetään myös tilanteessa, jossa henkilö on julistettu vajaavaltaiseksi tai hänen toimintakelpoisuuttaan on rajoitettu. Vajaavaltaisuus korvasi holhottavaksi julistamisen ja lisäksi mahdollistettiin toimintakelpoisuuden rajoittaminen sellaisissa tilanteissa, jossa pelkkä edunvalvojan määrääminen ei ollut riittävä keino suojella päämiehen omaisuutta, ja toisaalta vajaavaltaiseksi julistaminen rajoittaisi liikaa päämiehen toimintakelpoisuutta. Holhouslautakunnat lopetettiin vuonna 1999, jolloin holhousviranomaisiksi asetettiin maistraatti. Tuomioistuimien tehtäväksi jäi ainoastaan päätösvalta edunvalvojan määräämisestä, toimintakelpoisuuden rajoittamista ja vajaavaltaiseksi julistamista koskevassa asiassa. (Välimäki 2008, 5-7.)

2.2 Edunvalvonta ja edunvalvojan määrääminen

Holhoustoimi koostuu päämiesten asioita hoitavista edunvalvojista ja heitä valvovasta holhousviranomaisesta eli maistraatista. Edunvalvoja hoitaa päämiehen taloudellisia asioita siten, että kaikki päämiehelle kuuluvat edut ja velvollisuudet sekä muut edunvalvojan toimenkuvaan kuuluvat tehtävät ovat ajantasaisesti hoidettuja. Edunvalvojen toimintaa valvoo holhousviranomainen eli maistraatti. Sen tehtäviin kuuluvat edunvalvojan toiminnan valvominen aina edunvalvojan määräämisestä edunvalvonnan päättymiseen. Maistraatti ottaa vastaan ilmoituksen edunvalvonnan tarpeesta olevasta henkilöstä ja selvittää, onko tarve ja muut edunvalvojan määräämisen edellytykset olemassa. Maistraatti voi määrätä henkilölle edunvalvojan, jos hakijana on itse edunvalvonnan tarpeessa oleva ja henkilö ymmärtää asian merkityksen. Muutoin maistraatti on hakijana tuomioistuimessa, kun kyse on edunvalvojan määräämisestä henkilölle. (Maistraatti 2012a.)

Kun henkilölle määrätään edunvalvoja, on edunvalvojan laadittava henkilön varallisuudesta ja veloista maistraatille selvitys, jota kutsutaan omaisuusluetteloksi. Alkuseelvityksessä on edunvalvojan esimerkiksi selvitettävä, onko päämiehellä voimassa olevaa testamenttia kuoleman varalle. (Välimäki 2008, 74.) Edunvalvontatehtävänsä aikana edunvalvojan on annettava maistraatille vuosittain selvitys päämiehen omaisuuden hoidosta vuositilinä ja edunvalvonnan päättyessä on laadittava päätöstili. Edunvalvojan täytyy hakea maistraatilta edunvalvonnan aikana lupa tiettyihin päämiehen puolesta tehtyihin oikeustoimiin (Maistraatti 2012b.)

Edunvalvojina voivat toimia sekä yksityiset henkilöt että yleiset edunvalvojat. Yleisen edunvalvonnan palveluiden järjestäminen kuuluu holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä annetun lain (575/2008) 2. §:n mukaan valtion oikeusaputoimistojen velvollisuuksiin. Oikeusaputoimiston tulee lain mukaan asettaa yleisen edunvalvojan ja avustavan henkilökunnan virkoja riittävästi edunvalvonta-alueella tai ostaa edunvalvontapalvelut ulkopuoliselta.

Edunvalvojia on kahdenlaisia. Alaikäisen edunvalvojia ovat holhoustoimilain (442/1999) 4. §:n mukaisesti hänen huoltajansa kun taas täysi-ikäiselle voidaan holhoustoimilain nojalla määrätä edunvalvoja. Alaikäiselle lain mukaan voidaan tuomioistuimen päätöksellä määrätä ulkopuolinen edunvalvoja asiassa, jos vastapuolella on alaikäisen vanhempi ja tämän vuoksi alaikäisen etu voi olla vaarassa ilman edunvalvojan määräämistä. Täysi-ikäiselle tai lapselle perheen ulkopuolisena määrättävän edunvalvojan kelpoisuusvaatimuksena on kyseiseen tehtävään soveltuvuus. Soveltuvuuden arviointina voidaan käyttää Välimäen (2008, 59–60) luettelemia ominaisuuksia, joita ovat asiantuntevuus, kyky yhteistyöhön päämiehen kanssa ja objektiivisuus hoidettavaan omaisuuteen.

Holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä annetun lain (575/2008) 4. §:ssä on säädetty edunvalvojan kelpoisuusvaatimuksista ylimalkaisesti. Lain perusteella edunvalvojaksi voidaan määrätä sellainen henkilö, jolla on riittävästi taitoa, kokemusta ja soveltuva koulutus kyseiseen tehtävään. Soveltuvaksi koulutukseksi on oikeusministeriön asetuksella valtion oikeusaputoimistoista (545/2012) yleiselle edunvalvojalle asetettu korkeakoulututkinto.

Edunvalvojan tulee olla holhoustoimilain (442/1999) 6. §:n mukaan täysi-ikäinen ja hänen tulee 5 §:n mukaan antaa suostumuksensa edunvalvojan tehtävään. Yleisen edunvalvojan katsotaan antaneen suostumuksensa ja osoittaneensa kykynsä edunvalvojan tehtävään siinä vaiheessa, kun hänet on nimitetty yleisen edunvalvojan virkaan. Käytännössä kieltäytyminen tehtävästä on mahdollista vain silloin, kun yleisen edunvalvojan voidaan katsoa olevan esteellinen. Muut kuin koulutukselliset pätevyysvaatimukset koskevat siten lähinnä yksityisiä edunvalvojia, koska harkintaa heidän soveltuvuudestaan edunvalvojaksi tulee käyttää enemmän. (Välimäki 2008, 61–62.)

Täysi-ikäiselle henkilölle voidaan määrätä holhoustoimilain (442/1999) perusteella edunvalvoja, mikäli hänen kyvyt huolehtia omista taloudellisista asioistaan ovat alentuneet niin merkittävästi, että hänen omaisuutensa on vaarassa joko henkilön oman toiminnan tai muiden hyväksikäytön vuoksi. Henkilön kyky hoitaa asioitaan voi olla heikentynyt sairauden, vanhuuden tai poissaolon vuoksi. Lisäksi edunvalvojan määrääminen edellyttää holhoustoimilain (442/1999) 8. §:n mukaan edunvalvojan tarpeessa olevan henkilön suostumusta siihen, että hänelle voidaan määrätä edunvalvoja. Toisaalta henkilö voidaan määrätä edunvalvontaan ilman suostumustakin, mikäli muut ehdot täyttyvät ja edunvalvojan määrääminen on välttämätöntä henkilön tilan vuoksi. Edunvalvontaan määräämisen edellytyksenä on edellä mainittujen ehtojen lisäksi se, ettei henkilön taloudellisia asioita ole mahdollista järjestää turvallisesti ja asianmukaisesti muulla tavalla.

Edunvalvojaa määrättäessä on otettava myös huomioon holhoustoimilain (442/1999) mukainen lievimmän mahdollisen edunvalvontamuodon periaate, joka tarkoittaa lain 8. §:n mukaan käytännössä sitä, että jos henkilö kykenee selviytymään itse päivittäisten raha-asoidensa hoidosta, mutta tarvitsee tukea esimerkiksi tilanteessa, jossa henkilö on kuolinpesän osakkaana eikä hänen etujaan tässä voida muulla tavoin valvoa riittävästi, on tuomioistuimella mahdollisuus määrätä henkilölle edunvalvoja vain tiettyä oikeustointia varten. Kyseisessä tilanteessa päämiehen toimintakelpoisuutta ei rajoiteta, ja edunvalvojaa kutsutaan Välimäen (2008, 30) mukaan erityiseksi tukevaksi edunvalvojaksi.

2.2.1 Toimintakelpoisuuden rajoittaminen

Pääasiassa edunvalvojan tehtävänä on taloudellisten asioiden hoito, mutta edunvalvoja voidaan määrätä myös tietyn oikeustoimen hoitamista varten tai laajentaa tehtävää myös päämiehen henkilöä koskeviin asioihin. Yleisin edunvalvonnan muoto on päämiehen rinnalla toimiva tukeva edunvalvoja. Kuitenkin päämiehen toimintakelpoisuutta voidaan rajoittaa ja päämies voidaan julistaa jopa vajaavaltaiseksi jos henkilön oikeusturva on välittömässä vaarassa eikä päämiehen omaisuutta pystytä suojaamaan muilla keinoilla. (Maistraatti 2012a.)

Toimintakelpoisuuden rajoittaminen tarkoittaa holhoustoimilaissa (442/1999) sitä, että päämies ei voi tehdä tiettyjä oikeustoimia ilman edunvalvojan myötävaikutusta ja yhteistyötä. Lievimmillään toimintakelpoisuuden rajoittaminen tarkoittaa päämiehen ja edunvalvojan läheistä yhteistyötä, eli oikeudellisesti pätevien oikeustoimien syntyminen vaatii molempien suostumusta. Toimintakelpoisuutta voidaan rajoittaa myös siten, että päämiehellä ei ole oikeutta tehdä tiettyjä oikeustoimia tai vallita tiettyä omaisuutta ja edunvalvojalla on tässä tilanteessa yksin päätäntävalta.(18.1 §.)

Toimintakelpoisuuden rajoittaminen holhustoilain (442/1999) 18. §:n mukaan edellyttää, että päämies ei kykene huolehtimaan taloudellisista asioistaan ja omaisuus on välittömässä vaarassa muiden päämiehen etujen ja toimeentulon lisäksi eivätkä muut lievemmat toimenpiteet ole riittäviä suojaamaan päämiehen omaisuutta ja etuja. Kaikkien edellä mainittujen ehtojen on oltava olemassa, jotta toimintakelpoisuutta voidaan rajoittaa. Toimintakelpoisuuden rajoittamisessa on otettava huomioon välttämättömyyden periaate, jonka mukaan päämiehen toimintakelpoisuutta ei saa rajoittaa enempää kuin on välttämätöntä päämiehen suojaamiseksi. Toimintakelpoisuuden rajoittamisesta päättää aina tuomioistuin.

2.2.2 Vajaavaltaiseksi julistaminen

Holhustoimilain (442/1999) mukaan vajaavaltaiselta henkilöltä puuttuu oikeus tehdä oikeustoimia ja määrätä omaisuudestaan. Täysi-ikäinen, vajaavaltaiseksi julistettu on oikeudellisesti samanlaisessa asemassa kuin alaikäinen. Kuitenkin vajaavaltaisella on holhustoimilain (442/1999) 23. §:n perusteella oikeus määrätä henkilöään koskevista asioista, ja hän voi laatia halutessaan testamentin tai solmia avioehtosopimuksen. Näissä tapauksissa päämiehen on ymmärrettävä asian merkitys ja oikeustoimeen vaaditaan myös edunvalvojan hyväksyntä.

Vajaavaltaiseksi julistaminen tapahtuu osin samoin edellytyksin kuin toimintakelpoisuuden rajoittaminen, edellyttäen ettei toimintakelpoisuuden rajoittaminen tai muu ensisijainen keino suojaamistoimenpiteenä ole riittävä. Vajaavaltaiseksi julistaminen on äärimmäinen keino, jota käytännössä käytetään hyvin harvoin. Päätöksen vajaavaltaisuudesta tekee ainoastaan tuomioistuin. (Välimäki 2008, 48–49.)

2.3 Edunvalvojan tehtävät

Holhustoimilain (442/1999) 5. luvussa säädetään edunvalvojan tehtävistä ja asemasta. Ensisijaisesti edunvalvojan tehtävänä on lain mukaan huolehtia päämiehen taloudellisista ja omaisuuteen kohdistuvista oikeustoimista, ellei edunvalvojan määräämistä koskevassa päätöksessä toisin mainita tai laissa ole muuta säädetty. Tuomioistuin voi määrätä edunvalvojan edustamaan päämiestä myös henkilöä koskevissa asioissa, mutta on otettava huomioon ettei edunvalvoja voi tehdä päätöstä päämiehen puolesta kaikissa henkilökohtaisissa asioissa, kuten solmia avioliittoa päämiehen puolesta.

Holhustoimilain (442/1999) 31. §:n mukaan edunvalvojan tulee saada hallintaansa sellaiseen omaisuuteen liittyvä saatava, josta edunvalvoja on määrätty huolehtimaan. Edunvalvojan tulee 37. §:n mukaisesti huolehtia päämiehen edusta jokaisessa tilanteessa mikä koskee päämiehen omaisuuden ja talouden hoitoa. Välimäen (2008) mukaan kyse on huolellisuusveloitteesta, joka koskee

myös päämiehen oikeuksien valvomista esimerkiksi tilanteessa, jossa päämies on jakamattoman kuolinpesän osakkaana. Välimäki korostaa edunvalvojan tehtävän koskevan nimenomaan päämiehen etua, eikä esimerkiksi päämiehen omaisen. (74.)

Edunvalvojan on holhustoimilain (442/1999) 39. §:n mukaan turvattava sellainen päämiehen omaisuus, jota hän saattaa myöhemmin tarvita. Esimerkkejä tällaisesta omaisuudesta ovat päämiehen asuinirtaimisto, elinkeinon harjoittamiseen käytettävä sekä muu sellainen omaisuus, jolla on päämiehelle erityistä arvoa. Lisäksi edunvalvojan on maksettava päämiehen elämiseen, asumiseen ja muihin henkilökohtaisiin menoihin liittyvät kustannukset päämiehen edunvalvojan hallinnassa olevista varoista. Edunvalvojan tulee myös saada päämiehen omaisuudelle kohtuullista tuottoa, joka on käytettävissä päämiehen hyväksi hänen henkilökohtaisiin tarpeisiin. Kohtuullisella tuotolla voidaan tarkoittaa esimerkiksi korolliselle talletustilille sijoitettavaa päämiehen varoista kertynyttä säästöä. (Välimäki 2008, 73–74.)

Holhustoimilain (442/1999) 38. §:n perusteella päämiehelle itselleen on jätettävä käyttöön sellainen omaisuus, jota hän tarvitsee henkilökohtaiseen käyttöön. Lisäksi päämiehelle tulee antaa kohtuullinen määrä rahavaroja omaan vallintaan. Välimäki (2008, 68) arvioi käyttövarojen kohtuullisuuden perustuvan päämiehen elinolosuhteisiin ja tottumuksiin rahan käytössä. Hallituksen esityksen (146/1998) mukaan edunvalvojan on sovittava päämiehen kanssa yhdessä käyttörahan suuruudesta ja edunvalvojan tulee kuulla päämiehen mielipidettä ja toteuttaa käyttörahan maksu päämiehen toiveen mukaisesti jos sen on päämiehen edun mukaista.

Edunvalvojan, jonka tehtävänä on päämiehen taloudellisten asioiden hoitaminen, tulee holhustoimilain (442/1999) 51. §:n mukaan antaa maistraatille selvitys päämiehen omaisuuden hoitamisesta tilikausittain. Yleensä tilikautena pidetään kalenterivuotta, mutta se voi olla myös pidempi, jos tilikauden tapahtumia ja hoidettavaa omaisuutta on vähän. Maistraatille luovutettavaa selvitystä kutsutaan vuositiliksi. Jos edunvalvoja on määrätty hoitamaan muuta kuin taloudellisia asioita, on hänen holhustoimilain (442/1999) 50. §:n perusteella siinäkin

tilanteessa annettava selvitys toimenpiteistä, joita edunvalvoja on tehnyt päämiestä koskevan edunvalvontatehtävän hoitamiseksi. Vuositilin aineisto koostuu lain mukaan päämiehen varoista, veloista ja tilikauden aikana kertyneistä tapahtumista.

Tilikauden tapahtumilla tarkoitetaan edunvalvonnan vallinnassa olevien tilien tilitapahtumia, jotka perustuvat kuitteihin, laskuihin tai tulotositteisiin ja edunvalvojan tulee esittää nämä tositteet vuositilin yhteydessä maistraatille holhoustoimilain (442/1999) 54. §:n mukaisesti. Vuositilistä tulee holhoustoimilain (442/1999) 55. §:n mukaan käydä ilmi tilikauden alku- ja loppusaldot kaikista niistä tileistä, omaisuuksista ja veloista, joita edunvalvoja hoitaa ja lisäksi kyseisissä omaisuuksissa tapahtuneet muutokset on ilmoitettava. Lisäksi vuositiliin on merkittävä toimenpiteet ja oikeustoimet, jotka edunvalvoja on tehnyt päämiehen omaisuutta hoitaessaan.

Edunvalvojalla on holhoustoimilain (442/1999) 89. §:n mukaan yhtäläinen oikeus saada päämiestä koskevia tietoja, joihin päämiehellä itselläänkin on oikeus. Tietojen saantioikeus koskettaa kuitenkin edunvalvojaa vain silloin, kun kyse on tiedosta, jota edunvalvoja tarvitsee tehtävässään. Edunvalvojan on pidettävä holhoustoimilain (442/1999) 92. §:n perusteella päämiehen yksityisyyttä koskevat tiedot salassa. Salassapitovelvollisuus ei kuitenkaan 93. §:n mukaan koske sellaiselle valtion tai kunnan viranomaiselle sekä muulle vastaavalle luovutettavaa tietoa, joka sillä on oikeus saada käsitellessään päämiestä koskevaa asiaa.

Holhoustoimilain (122/2011) 44. §:ssä säädetään edunvalvojan oikeudesta saada tehtävästään palkkiota ja korvausta edunvalvojalle aiheutuneista kuluista tai erityistä asiantuntijuutta vaativan tehtävän suorittamisesta. Edunvalvojan palkkio määräytyy päämiehen tulojen, varallisuuden sekä edunvalvontatehtävän keston mukaan. Palkkio peritään yleensä vuosittain ja se maksetaan päämiehen varoista.

2.4 Edunvalvojan tehtävän rajoitukset

Edunvalvoja ei lähtökohtaisesti voi ottaa haltuunsa sellaista tuloa, jonka päämies on holhoustoimilain 25. §:n perusteella omalla työllään ansainnut riippumatta siitä, onko päämiehen toimintakelpoisuutta rajoitettu. Holhoustoimilain 31. §:n mukaiset saatavat jotka edunvalvojalla on suoraan oikeus ottaa haltuunsa, koskevat päämiehen eläketuloja ja muita etuuksia. Edunvalvoja ei myöskään saa holhoustoimilain (649/2007) 32. §:n mukaan lahjoittaa päämiehensä omaisuutta eikä edustaa päämiestä sellaisissa oikeustoimissa jossa edunvalvoja itse on vastapuolena.

Edunvalvoja ei saa ilman holhousviranomaisen suostumusta tehdä päämiehen puolesta holhoustoimilain (442/1999) 34. §:ssä mainittuja oikeustoimia. Luvanvaraisia oikeustoimia ovat muun muassa päämiehen asunnon tai kiinteän omaisuuden myynti tai luovutus, velan ottaminen päämiehelle silloin kun kyse on muusta kuin opintolainasta, elinkeinon harjoittaminen päämiehen puolesta ja sellaisen kuolinpesän jakamista koskevan sopimuksen tekeminen, jossa päämies on kuolinpesän osakkaana. Kaikki luvanvaraiset oikeustoimet ovat pätemättömiä, jos holhousviranomainen ei ole myöntänyt niihin lupaa.

2.5 Edunvalvontavaltuutus

Henkilö voi valtuuttaa toisen henkilön tekemään puolestaan määrätyn oikeustoimen. Varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain (228/1929) 10. §:n mukaisella valtakirjalla voidaan valtakirjan sallimissa rajoissa antaa oikeus valtuutetulle hoitaa valtuuttajan asioita. Valtuuttaja saa itse päättää kenelle valtakirjan osoittaa ja mitä oikeustoimia tai sopimuksia valtuutetulla on oikeus tehdä valtuuttajan puolesta. Valtuutetun valvonta lähtökohtaisesti jää valtuuttajalle itselleen. Ongelmia voi esiintyä hallituksen esityksen (52/2006) mukaan tilanteissa, jossa henkilö on valtakirjalla siirtänyt asioittensa hoidon valtuutetulle, ja valtuuttajan tila heikentyy niin merkittävästi, että hänen tosiasiallinen kykynsä valvoa valtuutetun toimia vähenee. Edunvalvontavaltuutuksen tarkoituksena on hallituksen esityksen (52/2006) mukaan hillitä edunvalvontaan määrättyjen

päämiesten määrää, koska vuonna 2000 heitä oli 44000 henkilöä ja vuonna 2005 jopa 58400.

Edunvalvontavaltuutus antaa edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain (648/2007) 1. §:n perusteella henkilölle mahdollisuuden päättää etukäteen asioidensa hoidosta siltä varalta, että hänen kykynsä hoitaa omia asioitaan heikentyy sairauden tai vanhuuden vuoksi. Valtuutus tulee voimaan sinä hetkenä kun valtuuttaja on siinä tilassa, ettei hän pysty enää huolehtimaan omista asioistaan.

Valtakirjan ja edunvalvontavaltuutuksen ero on se, että edunvalvontavaltuutuksen voimaantulo edellyttää edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain (648/2007) 24. §:n mukaan holhousviranomaisen vahvistusta valtuutetun hakemuksesta silloin, kun valtuuttajan terveydellinen tilanne on heikentynyt siinä määrin, ettei hän kykene huolehtimaan edunvalvontavaltuutuksessa mainituista tehtävistä ja edunvalvontavaltuutus sisältää sille asetetut muotovaatimukset.

Pelkkä valtakirja voi Antilan (2007, 22–23) mukaan olla riittävä henkilön asioiden hoitamiseksi eikä valtakirjaa voi sivuuttaa, vaikka henkilö olisi antanut myös edunvalvontavaltuutuksen, jos valtakirjojen sisällöissä ei ole ristiriitaisuuksia. Lähiomainen voi valtakirjan avulla hoitaa tuen tarpeessa olevan henkilön taloudellisia asioita. Tarkoituksena on vähentää viranomaisten työtä tarpeettomalla puuttumisella ja turhaa byrokratiaa. Tilanteessa on kysymys siitä, onko lähiomaisen tuki riittävä, ja mitä tapahtuu jos eteen tulee sellaisia oikeustoimia, jotka vaativat asiantuntijuutta ja joissa on huonompiosaisen ihmisen hyväksikäytön mahdollisuus.

Laki edunvalvontavaltuutuksesta (648/2007) astui voimaan vuonna 2007. Ennen kyseisen lain voimaan tuloa ei ollut Hallituksen esityksen (52/2006) mukaan olemassa valtuutusta, jonka perusteella henkilöllä olisi ollut mahdollisuus järjestää asioidensa hoito etukäteen sellaista tilannetta varten, jossa hänen kykynsä huolehtia omista asioistaan on alentunut merkittävästi joko sairauden, vanhuuden tai muun vastaavan syyn perusteella niin, että hänen omaisuutensa on vaarassa hävitä ilman turvaa. Hallituksen esityksen (52/2006) mukaan edunvalvon-

tavaltuutuksen perusteena on lisätä henkilön mahdollisuuksia ennakoida tulevaa ja tehdä sitä koskevia oikeuskelpoisia päätöksiä ja siten lisätä henkilön itsemääräämisoikeutta. Hallituksen esityksessä painotettiin myös sitä, että lisääntyvien vanhusten määrä voi jatkossa suurentaa edunvalvonnassa olevien päämiesmääriä, ja edunvalvontavaltuutusta pidettiin keinona, jolla päämiesmäärää pystyttäisiin hillitsemään.

Laki suojaa valtuuttajaa tietyissä henkilökohtaisiin asioihin liittyvissä kysymyksissä. Valtuutettu ei edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain (648/2007) 2. §:n perusteella voi valtuuttajan puolesta esimerkiksi solmia avioliittoa, tunnustaa isyyttä tai tehdä testamenttia.

2.6 Edunvalvontavaltuutuksen sisältö

Valtuutetun tehtävänä voi olla valtuuttajan taloudellisten tai henkilöä koskevien asioiden hoito tai molempia. Valtuutetun tehtävän laajuuden määrittää valtuuttaja, ja valtuuttajan on määritettävä tarkkaan edunvalvontavaltakirjaan valtuutetun tehtävät ja valtuuttajan edustamisvallan rajat. (Antila 2007, 15.)

Valtuuttaja voi valita vapaasti henkilön, joka tulee edunvalvontavaltuutetuksi ja valtuutetun nimi on oltava edunvalvontavaltakirjassa. Valtuutettu ei voi olla oikeushenkilö, koska edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain (648/2007) 3 §:n pykälän mukaan valtuutetun tulee olla luonnollinen henkilö. Muita kelpoisuusvaatimuksia valtuutetulle ei ole asetettu, koska edunvalvontavaltuutuksen tarkoituksena on henkilön oman päätösvallan ja itsemääräämisoikeuden toteuttamisen mukainen luottamuksen osoitus sellaista henkilöä kohtaan, jonka uskoo huolehtivan valtuuttajan asioista toiveitten mukaisesti.

Valtuutetulla ei ole oikeutta siirtää valtuutusta toiselle henkilölle mutta valtuuttajalla on oikeus nimetä useita valtuutettuja. Valtuuttaja voi valtuuttaa esimerkiksi toisen henkilön huolehtimaan valtuuttajan taloudellisista asioista ja toisen valtuuttajan henkilöä koskevista asioista. Valtuuttaja voi myös valtuuttaa useita

henkilöitä hoitamaan yhteisvastuullisesti edunvalvontavaltuutuksen mukaisista tehtävistä. (Antila 2007, 25–27).

Edunvalvontavaltuutuksen tekijän tulee olla edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain (648/2007) 5. §:n mukaan täysi-ikäinen ja oikeustoimikelpoinen. Edunvalvontavaltuutuksen muotovaatimukset noudattavat samanlaista linjaa kuin testamentin laatimisessa tarvittavat muotovaatimukset. Valtuuttajan on allekirjoitettava valtakirja ja sillä on oltava myös kahden ulkopuolisen ja täysi-ikäisen todistajan allekirjoitukset. Valtakirjan allekirjoituspäivämäärä on myös hyvä olla merkittynä, koska sillä voidaan todistaa valtuuttajan oikeustoimikelpoisuus valtakirjan laatimisen hetkellä. (Antila 2007, 35-36.)

3 Itsemääräämisoikeus

3.1 Perusoikeudet

Suomen perustuslaki (731/1999) on Suomen oikeusjärjestyksen ja valtiollisen hallinnon perusta. Perustuslaissa on määritetty muun muassa valtion korkeimpiin toimielimiin, valtakunnan lakien säätämiseen ja lain käyttöön sekä ihmisen perusoikeuksiin liittyviä säädöksiä, jotka luovat pohjan koko Suomen oikeusjärjestelmälle. Julkisen vallan tehtävänä on huolehtia, että perustuslakia noudatetaan. (2 §) Perustuslain (731/1999) 2. luvussa luetellaan yksilön perusoikeudet, eli sellaiset henkilön yksityiseen elämään ja tahtotilaan liittyvät oikeudet, jotka jokaisella suomen kansalaisella on. Monet perusoikeudet ovat sellaisia oikeuksia, joita ihmiset pitävä itsestään selvinä kuten esimerkiksi vapaus valita asuinpaikka tai uskonto. Hallbergin (2011, 29) mukaan perusoikeudet ovat yksilöllisiä, perustavanlaatuisia ja erityisiä oikeuksia, jotka ovat kaikille samat.

Itsemääräämisoikeutta ei käsitteenä löydy perustuslaista, mutta se sisältää monia yksilön perusoikeuksiin liittyviä intressejä, kuten yksilön vapauden päättää omista asioistaan, omaisuudestaan, perhesuhteistaan, olinpaikastaan ja koskemattomuudestaan. Lähtökohtaisesti edunvalvojan määrääminen ei saa rajoit-

taa päämiehen itsemääräämisoikeutta. (Antila 2007, 4) Ojasen ja Scheininin (2011, 225) mukaan itsemääräämisoikeus yhdistää oikeudet elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, turvallisuuteen ja yksityisyyteen.

Perusoikeuksia voidaan rajoittaa tietyin edellytyksin. Perusoikeuksien rajoituksesta huolimatta ihmisellä tulee olla riittävä oikeusturva, eikä rajoitus saa olla ristiriidassa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kanssa. Edellytyksiä ovat ensiksi se, että perusoikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin on välttämätöntä, rajoitusten tulee perustua säädettyyn lakiin ja niiden tulee olla tarkasti rajattuja. Lakia alempiasteista säädöstä perusoikeuksien rajoituksesta ei saa olla, eikä perusoikeutta saa rajoittaa ilman säädettyä lakia. Perusoikeuksien rajoitusedellytystä koskevassa lainsäädännössä on otettava huomioon täsmällisyys- ja suhteellisuusvaatimukset, rajoitusedellytysten tulee olla hyväksyttäviä ja välttämättömiä, ja rajoituksilla tulee olla selkeät rajat. (Viljanen 2001, 37–38, 67,206.)

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992) itsemääräämisoikeutta korostetaan 6. §:n mukaan yhteistoimintaa potilaan ja hoitohenkilökunnan välillä. Jos potilas on kehitysvammainen tai hänellä mielenterveyshäiriöitä, on mahdollista kuulla potilaan läheisen tai hänen laillisen edustajansa mielipidettä ennen tärkeää hoitotoimenpidettä. Jos potilas ei itse pysty ilmaisemaan mielipidettään eikä muu häntä edustava henkilö, on hoidossa noudatettava sitä, mikä potilaan edun mukaista.

3.2 Itsemääräämisoikeuden suhde edunvalvontaan

Pertti Välimäen (2008, 15–16) mukaan nykyinen edunvalvontajärjestelmä kannattaa sekä päämiehen suojelemisen kannalta välttämätöntä kontrolloimisen että päämiehen itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen periaatetta. Kontrolloinnilla pyritään suojelemaan päämiestä hänelle epäedullisista oikeustoimista ja siksi holhoustoimilaissa on säädetty päämiehen toimintakelpoisuuden rajoittamisesta ja vajaavaltaiseksi julistamisesta. Kuitenkin päämiehen oikeustoimikelpoisuus on säilytettävä päämiehellä itsellään niin laajana kuin on mahdollista ilman että henkilön taloudellinen tilanne ja tärkeät edut ovat vaarassa.

Edunvalvonta tehtävänä on sellainen, että se vaikuttaa lievimmilläänkin päämiehen itsemääräämisoikeuteen, koska edunvalvojalla on holhoustoimilain 29. §:n perusteella kelpoisuus tehtävänsä rajoissa tehdä päämiestä sitovia oikeustoimia, vaikka päämies vastustaisi.

Holhoustoimilain (442/1999) 14. §:n mukaan päämiehellä säilyy edelleen oikeus vallita omaisuuttaan ja tehdä itseään koskettavia oikeustoimia edunvalvojan määräämisestä huolimatta, mikäli päämiehen toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu. Edunvalvojalla on holhoustoimilain (442/1999) 29. §:n perusteella edustamisvalta päämiehen taloudellisissa ja omaisuutta koskevissa oikeustoimissa, jollei toisin ole säädetty. On lain mukaan kuitenkin otettava huomioon myös se, että edunvalvoja voidaan määrätä tiettyä tehtävää varten, jolloin hänen kelpoisuutensa päämiehen puolesta tehtäviin päätöksiin rajoittuu edunvalvontapäätöksessä mainittuun tehtävään.

Mikko Sarjan (2007) mukaan edunvalvonta vaikuttaa päämiehen itsemääräämisoikeuteen, yksityisyyden ja omaisuuden suojaan sekä myös perhe-elämän suojaan. Päämiehillä ei ole usein kykynsä puolesta ole mahdollista valvoa edunvalvojan toimintaa joten julkisen vallan tulee tehdä se. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että edunvalvojan tehtävä perustuu säädettyyn ja lakiin ja edunvalvojan toimintaa valvotaan tarkasti. Sarja myös mainitsee edunvalvonnan edistävän päämiehen yhdenvertaisuutta muihin ihmisiin verrattuna, koska edunvalvojan tehtävänä on päämiehen edun valvominen ja toteuttaminen. (374–378.)

Oikeusasiamiehen Petri Jääskeläisen ratkaisussa (973/2/10) edunvalvoja oli menetellyt virheellisesti myydessään päämiehen omistuksessa olevaa asuntoa kuulematta päämiehen mielipidettä. Ratkaisun perusteena oli ollut ensinnäkin se että kyseessä oleva asunto oli ollut päämiehen koti ja oikeusasiamies oli katsonut sen koskettavan yksityisyyden suojaa. Lisäksi vedottiin itsemääräämisoikeuden toteuttamiseen, eli päämiehelle olisi pitänyt järjestää mahdollisuus tulla kuulluksi asiassa, joka koskee hänen omaisuuteensa kohdistuvaa päätöksen tekoa. Edunvalvojalla on toimintakelpoisuutensa rajoissa pätevyys tehdä pää-

miestä sitovia oikeustoimia kuulematta päämiestä, jos tämä on sellaisessa kunnossa, ettei ymmärrä asian merkitystä. Kuitenkin edunvalvonnan perimmäisenä tarkoituksena ei ole supistaa päämiehen vaikutusmahdollisuuksia vaan tukea ja edistää päämiehen edun toteutumista asioissa, joita päämies ei kykene itse hoitamaan.

Päämiehen ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta tulee kunnioittaa mahdollisimman pitkälle. Esimerkiksi edunvalvojalla ei ole holhoustoimilain (442/1999) 89. §:n perusteella oikeutta avata päämiehelle henkilökohtaisesti osoitettuja kirjeitä tai viestejä, jos edunvalvoja ei voi olettaa kirjeen sisältävän edunvalvontatehtävään liittyvää olennaista tietoa.

4 Haastattelun tulokset

4.1 Edunvalvonta Pohjois-Karjalan oikeusaputoimiston yleisessä edunvalvonnassa

Yleinen edunvalvonta on kuulunut vuodesta 2009 lähtien valtion oikeusaputoimistojen järjestämäksi palveluksi. Pohjois-Karjalan oikeusaputoimiston yleisessä edunvalvonnassa työskentelee 11 yleistä edunvalvojaa sekä 19 edunvalvontasihteeriä. Yleisellä edunvalvonnalla on Pohjois-Karjalassa neljä toimipaikkaa, Joensuussa, Kiteellä, Nurmeksessa ja Lieksassa. Kiteen, Nurmeksen ja Lieksan toimipaikassa kussakin työskentelee yksi edunvalvoja ja kaksi edunvalvontasihteeriä, loput edunvalvonnan henkilöstöstä ovat Joensuun toimipaikassa. (Oikeuslaitos 2013.) Haastattelin tutkimustani varten Joensuun toimipaikasta kahta yleistä edunvalvojaa sekä johtavaa yleistä edunvalvojaa.

Kun päämiehelle määrätään edunvalvoja taloudellisten asioiden hoitoa varten, edunvalvoja tekee pankkeihin asiakkuuskyselyt selvittääkseen päämiehen omistuksessa/ vallinnassa olevien pankkitilien tiedot. Päämiehen pankkitilien käyttöoikeudet muutetaan siten, että päämiehellä ei ole oikeutta hallita nimissään olevaa pankkitiliä tai edunvalvoja avaa päämiehen taloudellisten asioiden hoitoa varten ns. edunvalvontatilin, jonka käyttöoikeus on ainoastaan edunval-

vojalla. (Kähkönen 2013) Jos edunvalvojan tehtävänä on päämiehen taloudellisten asioiden hoitaminen, on hänen ohjattava päämiehen etuudet ja saatavat edunvalvojan hallinnassa olevalle tilille. Etuuksia ovat yleensä työeläkelaitosten maksamat eläkkeet, Kelan maksamat eläkkeet ja muut etuudet sekä toimeentulotuki. Päämiehen ansiotyöstä saama palkka on sellaista tuloa joka päämiehellä on oikeus saada itselleen ja siihen edunvalvoja ei lähtökohtaisesti voi puuttua. Kuitenkin päämies voi valtakirjalla osoittaa palkkatulonsa edunvalvojan hallitsemalle tilille niin halutessaan. (Romppanen 2013.)

Edunvalvoja yleensä tapaa päämiehen henkilökohtaisesti edunvalvonnan alkaessa, jos päämies on sellaisessa kunnossa, että hänen kanssaan pystyy kommunikoimaan ja päämies muistaa edunvalvojan käynnin ja tapaamisessa sovitut asiat. Yleisesti päämiehelle on selvitetty jo ennen edunvalvontaan määräämistä, mitä edunvalvonta on ja miten edunvalvojan määrääminen vaikuttaa päämiehen taloudellisiin asioihin, koska maistraatti yleensä kertoo edunvalvonnasta päämiehelle siinä vaiheessa, kun selvitetään päämiehen edunvalvonnan tarve. Lisäksi päätös edunvalvojan määräämisestä lähetetään myös päämiehelle itselleen. (Kähkönen 2013) Pohjois-Karjalan oikeusaputoimistolla on käytettävissä myös asiakirja Alkukirje päämiehelle, jossa kerrotaan yleisesti edunvalvonnasta ja miten se häneen tulee vaikuttamaan. (Romppanen 2013.)

Edunvalvonnan tarkoituksena on parantaa päämiehen taloudellista tilannetta. Päämiehen laskut ohjataan edunvalvojalle ja kaikki maksuliikenne käyttövaroja myöten kulkee edunvalvonnan kautta, ja sillä pystytään kontrolloimaan päämiehen rahan käyttöä huomattavasti. Edunvalvojan kuuluu hakea päämiehelle kuuluvat etuudet ja pitää ne myös ajan tasalla. Edunvalvojan kuuluu jättää päämiehelle sopiva määrä käyttövaroja henkilökohtaiseen käyttöön. Sopiva määrä on suhteellinen käsite ja on hyvin yksilöllistä päämiehen tottumuksista riippuen. Edunvalvojan on turvatta päämiehen taloudellinen tilanne eli maksettava päämiehen laskut ajallaan ja loput varaat mitkä jäävät yli on mahdollista antaa päämiehelle itselleen. Irtaimen omaisuuden edunvalvoja ei yleensä puutu (Kähkönen 2013.)

Saukkosen (2013) mukaan edunvalvonnan näkyvyys päämiehen elämässä on hyvin vaihtelevaa. Esimerkiksi laitoshoidossa olevalla päämiehellä edunvalvonta voi olla hyvinkin näkymätön ja toisaalta itsenäisesti asuvalla, vähävaraisella päämiehellä todella näkyvä. Hänen näkemyksensä mukaan monelle päämiehelle on helpotus olla edunvalvonnassa, koska laskut kulkevat edunvalvonnan kautta eikä päämiesten tarvitse huolehtia niiden maksamisesta. Romppasen (2013) mielestä Isommat oikeustoimet ovat yleensä sellaisia, joissa edunvalvojan näkyvyys korostuu, koska kyseiset oikeustoimet kulkevat yleensä edunvalvojan kautta. Tällaisia oikeustoimia ovat esimerkiksi päämiehen asunnon myynti, metsänhakkuusopimukset ja velan ottaminen, ja ne usein ovat ulospäin näkyviä toimenpiteitä.

4.2 Päämiehen vaikutusmahdollisuudet käytännössä

Kaikkien haastateltujen mielestä päämiehen henkinen kyky on merkittävässä osassa siinä, pystyykö päämies itse vaikuttamaan hänen taloudellisiin asioihin kohdistuvassa päätöksenteossa. Jos päämies kykenee ymmärtämään asian merkityksen, voidaan asia ratkaista päämiehen toiveiden mukaan, kunhan se ei horjuta päämiehen taloudellista tilannetta tai vaaranna hänen omaisuuttaan. Jos päämiehen käytettävissä olevat varat suhteutettuna hänen haluamiinsa hankintoihin ovat epärealistista, edunvalvojalla on päätäntävalta olla suostumatta päämiehen toiveisiin.

Lähtökohtaisesti edunvalvonnan ei tulisi vaikuttaa päämiehen itsemääräämisoikeuteen ja oikeustoimikelpoisuuteen. Kuitenkin päämieheen kohdistuva kontrolli on sen verran voimakasta lievimmässäkkin edunvalvontamuodossa, että hänen vaikutusmahdollisuutensa käytännössä supistuvat. Edunvalvonnasta tulee merkintä holhousasioiden rekisteriin sekä luottotietoihin. Luottotiedoissa oleva merkintä edunvalvonnasta estää päämiestä ottamasta velkaa luottolaitoksista ja koska päämiehen tulot ja suuremmat rahavarat ovat yleensä edunvalvojan hallussa, päämies ei pysty tekemään suurempia hankintoja ilman edunvalvojan hyväksyntää varojen käytölle. (Romppanen 2013.)

Jos päämiehen toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu, on päämiehellä oikeus tehdä oikeustoimia edunvalvojan tietämättä ja ne ovat silloin päämiestä sitovia jos on kysymys sellaisesta oikeustoimesta, johon ei tarvita lupaa maistraatilta (Kähkönen 2013). Esimerkkinä tällaisesta oikeustoimesta voi olla hankintojen tekeminen postimyynnin kautta. Jotkut yritykset tarkistavat henkilön luottotiedot ja edunvalvonnan näkyminen luottotiedoissa voi estää päämiehen tilauksien onnistumisen ilman edunvalvojan suostumusta. Toisaalta edunvalvoja pystyy myös ennakoimaan asettamalla päämiehelle tilauskiellon yrityksiin esimerkiksi valtakunnallisen puhelinmarkkinointikiellon avulla. (Romppanen 2013.)

Edunvalvojan tulee kunnioittaa ja toteuttaa päämiehen tahtoa silloin, jos se on päämiehen edun mukaista eikä vaaranna päämiehen taloutta. Ongelmia voivat aiheuttaa sellaiset päämiehet, joiden käytössä oleva varallisuus suhteessa päämiehen haluamiin hankintoihin ovat epäsuhtaiset ja vaarana on päämiehen velkaantuminen hänen oman toimintansa johdosta. (Romppanen 2013.) Edunvalvojan tulee pyrkiä neuvottelemaan päämiehen kanssa hankinnoista joita päämies haluaa tehdä, että missä määrin päämiehen käytettävissä olevien varojen mukaan on hankintoja järkevä toteuttaa ja mitkä hankinnat ovat ensisijaisia päämiehen tarpeisiin nähden. Säästöön ei rahaa jätetä, eli kaikki mitä jää laskujen maksun jälkeen käytettäväksi, annetaan päämiehelle, ellei ole tarkoituksena säästää jotain isompaa hankintaa varten. (Saukkonen 2013.)

Pohjois-Karjalan oikeusaputoimiston yleisessä edunvalvonnassa on käytössä maksusitoumukset, joita annetaan sellaisille päämiehille, joille rahan antaminen isompia hankintoja varten ei ole järkevää, jos on todennäköistä, että annettu käyttöraha menee johonkin muuhun kuin mihin se on alun perin tarkoitettu. Maksusitoumuksia annetaan silloinkin, vaikka päämies haluaisi tehdä hankintansa rahalla, jos kokemuksen kautta on nähty rahan menevän muuhun. Esimerkkinä on tilanne, jossa vaateostoihin on annettu rahaa mutta päämies silti näyttää kulkevan vanhoissa vaatteissa rahan antamisen jälkeen. Maksusitoumuksia käytetään myös tilanteissa, joissa on mahdollista, että esimerkiksi sukulainen käyttää päämiehen rahavaroja hyväkseen. (Kähkönen 2013.)

5 Pohdinta

Edunvalvojan ja päämiehen yhteistyö vaatii kommunikointia molemmin puolin. Edunvalvojan tulee antaa päämiehelle mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa tärkeiden oikeustoimien päätöksenteossa ja toteutettava päämiehen toiveita, jos se on päämiehen edun mukaista eikä vaaranna taloudellista tilannetta. Pohjois-Karjalan oikeusaputoimiston yleisessä edunvalvonnassa toimitaan niiden peruseräpäätösten mukaan, mikä on olennaista edunvalvojan työssä. Edunvalvojan tehtävänä on tukea päämiestä hänen taloudellisten asioiden hoidossa, mutta päämiehelle on annettava mahdollisuus osallistua asioidensa hoitoon liittyvässä päätöksen teossa. Edunvalvojan tulee kunnioittaa päämiehen itsemääräämisoikeutta niin pitkälle kuin se on päämiehen edun mukaista.

Kun päämiehelle määrätään edunvalvoja hoitamaan taloudellisia asioita, tosiasiassa päämiehen kyky määrätä omista asioistaan muuttuu merkittävästi. Koska edunvalvojan hallinnassa ovat päämiehen pankkitilit sekä etuudet, käytännössä suurempien hankintojen kohdalla päämiehen tulee olla yhteydessä edunvalvojaan ja saada tämän hyväksyntä hankinnoilleen joko siten, että edunvalvoja antaa päämiehelle käyttörahaa tai maksusitoumuksen hankintaan. Edunvalvoja ei voi perusteettomasti kieltäytyä antamasta päämiehen tehdä hankintaa, jos päämiehellä on varaa ja kyseessä on päämiehelle henkilökohtaisesti tärkeä hankinta. Edunvalvojalla tulee olla kyky toimia yhteistyössä päämiehen kanssa, jolloin asioiden hoitaminen helpottuu ja päämies luottaa edunvalvojaan sekä tämän mielipiteisiin.

Tutkimukseni on melko suppea, mutta pyrin käsittelemään aiheeni kannalta olennaiset asiat. Haastatteluja olisi voinut olla enemmänkin, mutta opinnäytetyöni oli jo viivästynyt ja valmistuminen määräajassa ei olisi tällöin onnistunut. Aloitin tammikuussa 2012 työt edunvalvojan työparisihteerinä Pohjois-Karjalan oikeusaputoimiston yleisessä edunvalvonnassa, mikä on helpottanut opinnäytetyön tekemistä siltä osin, että opinnäytetyössäni käsittelemäni aihe pyöri usein työpäivinä mielessäni. Toisaalta uusien työtehtävien omaksuminen ja opettele-

minen sekä opiskelun yhteensovittaminen oli vaikeaa, ja usein työpäivän jälkeen opiskelu ei ollut ensimmäisenä mielessä.

Haastatteluun osallistuneet edunvalvojat ovat todella kokeneita edunvalvojia ja heidän näkemyksensä edunvalvojan työstä eivät juuri poikenneet toisistaan. Johtavalla yleisellä edunvalvojalla on vahva lainopillinen näkemys edunvalvontatyöhön ja siksi hänen osallistumisestaan tutkimukseen pidän arvossa. Jos haastateltavien määrää olisi lisännyt, olisin saanut ehkä erilaisia näkökulmia tutkimukseeni ja olisin voinut verrata niitä toisiinsa. Opinnäytetyöstäni käy selville mitä edunvalvonta on ja miten se vaikuttaa päämieheen ja hänen itsemääräämisoikeuteensa. Oppimistani opinnäytetyöprosessissa on edesauttanut työskentelyni yleisessä edunvalvonnassa. Näen miten teoriaa sovelletaan käytäntöön ja kuinka edunvalvontapalvelut toteutetaan yleisessä edunvalvonnassa. Tietoisuus omaan työskentelyyn lisääntyy ja ymmärtää paremmin, miksi minä teen asioita tietyllä tavalla ja mikä on olennaista työssäni.

Tutkimukseni on sellainen, että se perehtyy päämiehen itsemääräämisoikeuteen ainoastaan yleisen edunvalvonnan näkökulmasta. Tutkimuksessa ei voida siten arvioida, miten päämiehet itse kokevat edunvalvonnan ja mahdollisuutensa vaikuttaa taloudellisiin asioihinsa. Toisaalta edunvalvontaan määräytyistä henkilöistä osa on sellaisessa kunnossa, ettei heitä pysty kuulemaan ja edunvalvojan toiminnan valvonta jää ainoastaan holhousviranomaiselle. Maistraatin tehtävänä on katsoa että edunvalvoja toimii päämiehen edun mukaisesti, joten holhousviranomaisen näkökanta tutkimukseen voisi olla tarkoituksenmukaista. Tutkimusta voisi myös laajentaa yksityisiin edunvalvojiin.

Lähteet

- Antila, T. 2007. Edunvalvontavaltuutus. Helsinki: Sanoma Pro.
- Hallberg, P., Karapuu, H., Ojanen, T., Scheinin, M., Tuori, K. & Viljanen, V. 2011. Perusoikeudet. Helsinki: WSOY Pro.
- Hallituksen esitys 52/2006 eduskunnalle laeiksi edunvalvontavaltuutuksesta sekä holhoustoimesta annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta.
- Hallituksen esitys 309/1993 eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.
- Hallituksen esitys 1/1998 eduskunnalle uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi.
- Hallituksen esitys 146/1998 eduskunnalle holhouslainsäädännön uudistamisesta.
- Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.
- Kähkönen, L. 2013. Yleinen edunvalvoja. Pohjois-Karjalan oikeusaputoimisto yleinen edunvalvonta. Nauhoitettu haastattelu 9.1.2013.
- Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007.
- Laki holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä 575/2008.
- Laki holhoustoimesta 442/1999.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.
- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992.
- Laki Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta 969/1995.
- Laki varallisuus-oikeudellisista oikeustoimista 228/1929.
- Maistraatti. 2012a. Edunvalvonnan tarve ja sen järjestäminen. <http://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/holhoustoimi/Edunvalvonnan-tarve-ja-sen-jarjestaminen/>. 6.11.2012.
- Maistraatti. 2012b. Edunvalvojan toiminnan valvonta. <http://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/holhoustoimi/Edunvalvojan-toiminnan-valvonta/>. 6.11.2012.
- Niemelä, H. & Salminen, K. 2006. Suomalainen sosiaaliturva. Helsinki: Kansaneläkelaitos, Eläketurvakeskus, Sosiaali- ja terveysministeriö ja Työeläkevakuuttajat TELA r.y.
- Oikeusasiamiehen ratkaisu 973/2/10.
- Oikeuslaitos. 2013. Pohjois-Karjalan oikeusaputoimisto yleinen edunvalvonta, henkilöstö. <http://www.oikeus.fi/45490.htm>. 26.3.2013.
- Oikeusministeriön asetus valtion oikeusaputoimistoista 390/2002.
- Roiko-Jokela, H. 2006. Suvun vallasta edunvalvontaan. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.
- Romppanen, T. 2013. Johtava yleinen edunvalvoja. Pohjois-Karjalan oikeusaputoimisto yleinen edunvalvonta. Nauhoitettu haastattelu 15.3.2013.
- Sarja, M. 2007. Perusoikeudet edunvalvonnan laillisuusvalvonnassa. Teoksessa Lakimies 3/2007. 374-396.
- Saukkonen, T. 2013. Yleinen edunvalvoja. Pohjois-Karjalan oikeusaputoimisto yleinen edunvalvonta. Nauhoitettu haastattelu 8.2.2013.
- Suomen perustuslaki 731/1999.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Valtionvarainministeriö. 2013. Valtion talousarvioesitykset. Edunvalvonnan toimintamenot.

[http://budjetti.vm.fi/indox/sisalto.jsp?year=2013&lang=%0A%09%09%09%09%09fi%0A%09%09%09%09%09&maindoc=/2013/tae/hallituksenEsi-
tys/hallituksenEsitys.xml&id=/2013/tae/hallituksenEsitys/Yksityiskoht
aisetPerustelut/25/10/05/05.html](http://budjetti.vm.fi/indox/sisalto.jsp?year=2013&lang=%0A%09%09%09%09%09fi%0A%09%09%09%09%09&maindoc=/2013/tae/hallituksenEsi-
tys/hallituksenEsitys.xml&id=/2013/tae/hallituksenEsitys/Yksityiskoht
aisetPerustelut/25/10/05/05.html). 15.3.2013.

Viljanen, V. 2001. Perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Helsinki: WSLT.

Välimäki, P. 2008. Holhoustoimen pääpiirteet. Helsinki: WSOYpro.

Haastattelurunko Pohjois-Karjalan oikeusaputoimiston yleisille edunvalvojille.

Päämiehen omaisuus tulee ottaa haltuun edunvalvonnan alkaessa. Miten se käytännössä hoidetaan?

Miten päämiehelle saatetaan tietoon, että hänelle on määrätty edunvalvoja ja mitä se tarkoittaa?

Mitkä ovat edunvalvojan vaikutusmahdollisuudet tilanteessa, jossa päämies on tehnyt oikeustoimia edunvalvojan tietämättä?

Miten edunvalvonta näkyy käytännössä päämiehen elämässä, milloin selvästi ja milloin vähäisesti?

Mitkä ovat päämiehen vaikutusmahdollisuudet taloudellisten asioidensa hoidossa?

Edunvalvonnan ei lähtökohtaisesti pitäisi vaikuttaa päämiehen itsemääräämisoikeuteen ja oikeustoimikelpoisuuteen.

- Mitä käytännön ongelmia päämies voi kuitenkin kohdata omassa elämässään edunvalvojan määräämisen jälkeen?

Miten edunvalvoja suhtautuu päämiehen varojen käyttöön, kun päämies on varakas?

Entä miten suhtautuu, kun päämies on vähävarainen?

Maksusitoumusten käyttäminen, jos päämies haluaa tehdä hankintansa rahalla, eikä suostu ottamaan maksusitoumusta vastaan?

Miten näet edunvalvonnan kehittyvän tulevaisuudessa päämiehen itsemääräämisoikeuden kannalta?